

15. Насипайко Д. С. Передумови формування ідеї людського капіталу / Д. С. Насипайко // Наукові праці КНТУ. Економічні науки. – 2010. – № 17. – С. 28-31.

Анотація

У статті розглянуто історичні аспекти розвитку економічної думки щодо формування людського капіталу. Проведено аналіз та узагальнення основних підходів щодо інтерпретації концепції людського капіталу як основи розвитку ринкових відносин у сфері виробництва освітніх послуг. Виділено дві сучасні принципові теорії щодо визначення сутності людського капіталу. Розглянута класична та альтернативна теорії людського капіталу. На основі проведеного дослідження запропоновано нове визначення поняття «людський капітал». Сформульовано основні протиріччя, які виникають під час використання концепції людського капіталу.

Ключові слова: людський капітал, теорія людського капіталу, інвестиції в людський капітал.

Аннотация

В статье рассмотрены исторические аспекты развития экономической мысли относительно формирования человеческого капитала. Проведен анализ и обобщение основных подходов относительно интерпретации концепции человеческого капитала как основы развития рыночных отношений в сфере производства образовательных услуг. Выделены две современные принципиальные теории относительно определения сущности человеческого капитала. Рассмотрены классическая и альтернативная теории человеческого капитала. На основе проведенное исследование предложено новое определение понятия «человеческий капитал». Сформулированы основные противоречия, которые возникают во время использования концепции человеческого капитала.

Ключевые слова: человеческий капитал, теория человеческого капитала, инвестиции в человеческий капитал.

Annotation

Historical aspects of the development of economic thought as to forming human capital are considered. The analysis and generalization of the main approaches to interpretation of the conceptions of human capital as a basis of developing market relations in the sphere of educational services are done. Two major modern theories as to defining the essence of human capital are chosen. The classical and alternative theories of human capital are considered. A new definition of the notion «human capital» is suggested in the result of the research. Major contradictions arising in the process of using the conception of human capital are formulated.

Key words: human capital, theory of human capital, investments into human capital.

УДК 330.101.52:004

**Дворнік М.О.,
аспірант,
Класичний приватний університет,
м. Запоріжжя**

СУТНІСТЬ ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Інформаційне суспільство представляє собою нову більш високу фазу розвитку системи взаємозв'язків різних груп людей, здійснюваних через обмін продукцією та інформацією з метою відтворення й удосконалення життєдіяльності в рамках даної суспільної системи. Тому дослідження цього процесу має велике значення для інтеграції українського суспільства в глобальне інформаційне суспільство.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розгляду питань розвитку інформаційного суспільства було присвячено праці таких вчених, як: Д. Белл, Е. Тоффлер, А. Турен, А. Баранов, В. Семиноженко, І. Гаврилов, Б. Дуда, В. Иванов, В. Кравченко, М. Павлютенкова, М. Чубукова, Н. Парфенцева та ін. В Україні, так само, як і в усьому світі, проблемам інформації та інформаційних відносин приділяють увагу фахівці різних галузей наук, однак найбільший інтерес в останні роки викликають питання, пов'язані із регулюванням інформаційних відносин і реалізацією та захистом прав, пов'язаних із інформаційними технологіями. В той час як економічні аспекти, зокрема розвиток, залишаються поза розглядом.

Постановка завдання. Мета статті – дослідити та проаналізувати сутність та проблеми, які гальмують розвиток інформаційного суспільства в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін «інформаційне суспільство» було введено у науковий обіг на початку 60-х років фактично одночасно у США та Японії Ф. Махлупом і Т. Умесао [1]. В кінці 20-го століття термін «інформаційне суспільство» отримав визнання після виходу в світ книги І. Масуди [2] і праць американських та європейських дослідників, які стали акцентувати увагу на ролі і значенні не стільки інформації, скільки знань.

В інформаційному, або як його ще називають постіндустріальному, суспільстві панування сфери послуг, тобто науки, освіти, охорони здоров'я, культури призводить до створення умов для всебічного розвитку людини, її розумових і фізичних здібностей. Постіндустріальне суспільство – це вкладення капіталів в людину, оскільки її науковий, освітній і професійний рівень, а також її знання є джерелом суспільного прогресу.

Унікальність поняття інформаційного суспільства полягає не лише у тому, що воно носить глобальний характер, а ще й у тому, що воно пов'язане з множиною новітніх категорій: інформація, інформатизація, інформативність, віртуалізація, економіка знань, тощо.

Головну роль у розвитку інформаційного суспільства займає інформація та знання, які в свою чергу перетворюються в основні робочі ресурси країни. З розвитком інформаційного суспільства такі види виробництва, як сільське господарство, промисловість та інші види виробництва переходять на більш високий рівень завдяки розробці новітніх технологій. В умовах становлення інформаційного суспільства створюються умови, коли сама людина формує себе як носія якостей, що роблять її представником вищої соціальної страти. Знання й інформація є найдемократичнішим джерелом влади, оскільки всі мають до них доступ, а монополія на них неможлива.

До однієї з головних рис постіндустріального суспільства можна віднести триваюче зростання обсягів інформації, що переробляється, та підвищення вимог до її точності та оперативності. У такому суспільстві інформація, як невід'ємна складова життя людей, розглядається не просто як філософська категорія. Вона сприймається у вигляді деякої матеріальної субстанції, що об'єктивно присутня разом з матерією та енергією, але відрізняється від них необхідністю наявності суб'єкта сприйняття.

Інформаційне суспільство базується на основі розвинутої інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури і передбачає розвиток інформаційних систем і мереж, зокрема, мережі Інтернет, яка з'явилась спочатку як феномен новітньої технології, породила потужний інструмент специфічного впливу на свідомість людини [3].

Як відомо, інформаційні технології (ІТ) є безпосереднім двигуном процесу глобалізації, найважливішою особливістю якої є формування єдиного в масштабах усього світу фінансово-інформаційного простору, в якому все більшою мірою здійснюється комерційна діяльність людства. Практично всі дослідники вважають основним фактором, що визначає розвиток сучасної економіки, її інформатизацію. Виявляється стрімке зростання економічного значення інформаційних ресурсів, що спостерігається за останні десятиліття в промислово розвинених країнах. В інформаційному суспільстві виробничий базис складають інформаційні засоби виробництва, основним продуктом споживання (отже, і виробництва) є інформаційні товари та послуги, а ключовим фактором структуризації суспільства є інформація. Тому необхідно в першу чергу спрямувати інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) на розвиток економічної стійкості, стимулювання соціального потенціалу, а також на збільшення суспільного добробуту.

Українське інформаційне суспільство та його інфраструктура, хоча і сформовані з урахуванням виділених об'єктів і суб'єктів, що склалися у світовій практиці цього процесу, але відображають соціально-економічні, політичні, культурні, ментальні, побутові та інші риси, притаманні Україні в її нинішньому стані. Ці риси мають зазнати великих змін, щоб перейти до рівня відносин справді інформаційного суспільства, що приводить до специфічних, суто українських шляхів, стратегій та заходів подальшого розвитку інформаційного суспільства [4].

Зміни, пов'язані з розвитком інформаційного суспільства, стосуються всіх соціокультурних інститутів й стверджують принципово новий спосіб життя кожної людини. В умовах глобального інформаційного суспільства людині необхідно вирішити завдання освоєння принципово нового простору. Із замкненої, обмеженої території середовища життя і діяльності доведеться переселитися у світ всепланетного соціуму з глобальними соціальними, економічними, інформаційними, комунікаційними і культурними зв'язками. Інформаційна культура ставить людину в зовсім інші зв'язки з зовнішнім світом. Її життя стає менш детермінованим соціально-економічними умовами, а вільна творча діяльність багато в чому визначає соціокультурну ситуацію.

Сучасне суспільство є інформаційним і визначає не тільки виробничі і економічні форми, але все більше приватне життя окремих осіб, що є однією із найважливіших причин для з'ясування правових питань інформаційних відносин. Цьому сприяє також швидкий розвиток нової техніки, мас-медіа і послуг інформації і комунікації та поширеною лібералізацією, спрямованою проти надмірної державної монополії на ринках телекомунікації.

Процес трансформації українського суспільства – складний і тривалий, але в Україні не так уже й багато часу, щоб посісти гідне місце в системі міжнародних інформаційних відносин. Необхідно використовувати весь накопичений світовий досвід щодо формування інформаційного суспільства та державного врегулювання національних інформаційних процесів, адаптуючи його до українських реалій, насамперед, менталітету українського народу і нинішнього стану нашої економіки. Безумовно, український шлях до інформаційного суспільства визначається сьгоднішніми політичними, соціально-економічними та соціально-культурними умовами, які багато в чому є суперечливими через перехідність суспільства.

Створення «суспільства, заснованого на знанні», зовсім не заперечує традиційну сферу матеріального виробництва. Воно лише привертає увагу до того, що це виробництво трансформується і радикально змінює свій технологічний базис під впливом новітніх наукових і технологічних знань. Матеріальне виробництво, яке в сучасних умовах не спирається на знання, виявляється неконкурентоспроможним, не відповідає суспільним стандартам і потребам людини, тобто воно є нежиттєздатним [5].

Проаналізувавши матеріал щодо розвитку інформаційного суспільства, автор надає своє визначення сутності розвитку інформаційного суспільства, в якому він констатує, що велике значення під час розвитку постіндустріального суспільства посідає людина, тобто її знання, яка виступає як капітал, який потрібно накопичувати для соціально-економічного розвитку країни. В цей період населення вільно користується, обмінюється та накопичує потрібну йому інформацію та використовує її в своїх професійних цілях, які безпосередньо призводять до вдосконалення праці та покращення діяльності країни в цілому.

До проблем процесу становлення інформаційного суспільства в Україні автор відносить, такі як: низький темп розвитку (нижчі середньосвітових) і, відповідно, низький рейтинг України у міжнародних порівняннях; відсутність системної, багаторівневої, нормативно підкріпленої, базованої на певній ідеології та стратегії державної політики в інформаційно-комунікаційній сфері; значний дисбаланс аудиторії Інтернету за регіональними, віковими та майновими ознаками; низький розвиток швидкісних мереж доступу до Інтернету; дефіцит кваліфікованих кадрів, внаслідок відтоку талановитої молоді у комерційні структури та у тіньовий, орієнтований на експорт бізнес розробки програмного забезпечення. Наведені проблеми розвитку інформаційного суспільства можна класифікувати за наведеною на рис. 1 схемою.

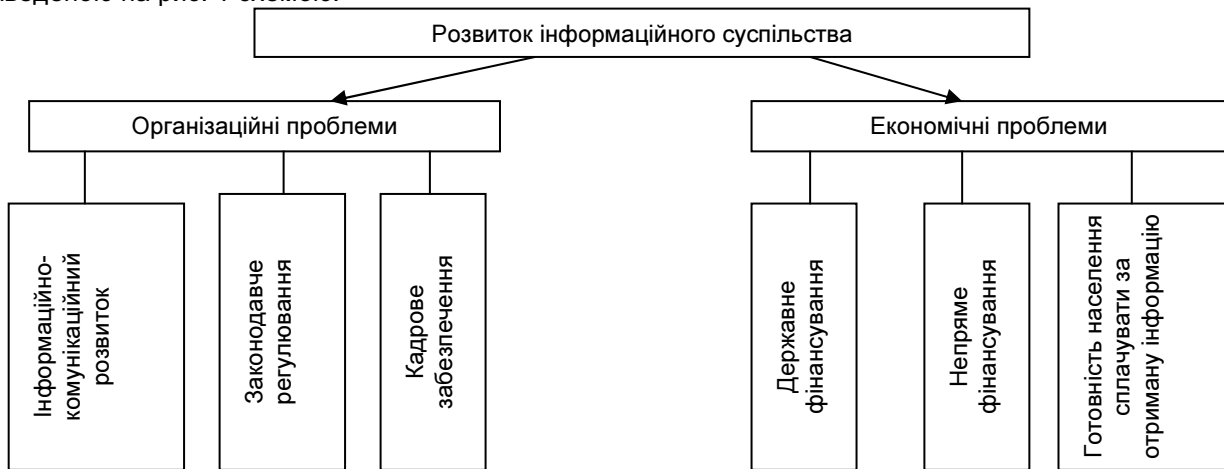

Рис. 1. Класифікація проблем розвитку інформаційного суспільства

Джерело : власна розробка автора

Насамперед недосконалістю законодавчої бази щодо регулювання інформаційних відносин в Україні є те, що в нас відсутня системна, багаторівнева, нормативно підкріплена політика в інформаційно-комунікаційній сфері. На сьгоднішній день розвиток інформаційного суспільства в Україні регулюється такими нормативними документами, як: Закон України «Про національну програму інформатизації»; Закон України Про Загальнодержавну програму «Електронна Україна на 2005-2012 роки»; Закон України «Про інформацію»; Закон України «Про електронний цифровий підпис»; Закон України «Про доступ до публічної інформації»; Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки»; Концепція національної програми інформатизації. Коли в Росії вже функціонують такі закони та програми, як: «Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Російській Федерації»; державна програма «Інформаційне суспільство (2010-2011 роки)»; «Типова програма розвитку і використання ІКТ суб'єктів Російській Федерації»; Федеральний Закон «Про інформацію, інформаційні технології і захист інформації»; Федеральний Закон «Про електронний цифровий підпис»; Федеральний Закон «Про персональні данні»;

Федеральний Закон «Про забезпечення доступу до інформації про діяльність державних органів і органів місцевого самоврядування»; Федеральний Закон «Про зв'язок» та ін.

Як зазначається у звіті Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ), Україна, незважаючи на переваги наявності порівняно кваліфікованого населення (39 місце), істотного розвитку інноваційних можливостей (42 місце) та один з нижчих ІТ-тарифів, в 2012 році посідає 75 місце, коли у попередньому рейтингу вона займала 76 позицію. Наведені дані свідчать, що розвиток ІТ в Україні відбувається, але не так стрімко як в Російській Федерації.

В Україні стан і темпи впровадження новітніх ІТ не відповідають світовим тенденціям розвитку, національна інформаційна інфраструктура перебуває на початковому рівні. Різні діючі інформаційні сфери не становлять загальної інформаційної системи. Створення технологічної бази інформаційного суспільства в Україні затяглося: рівень інформатизації українського суспільства порівняно з розвиненими країнами Заходу складає тільки приблизно 2-2,5 %. Великою проблемою є забезпечення загального доступу до інформаційних ресурсів.

За даними «Аналізу інтернет-аудиторії» України в 2012 доступ до інтернету мали 50% мешканців України віком 15 років і старше. За кількістю користування інтернетом серед населення можна поділити на такі [6]:

- 50% (19,7 млн.) раз на місяць і частіше;
- 46% (17,9 млн.) раз на тиждень і частіше;
- 34% (13,3 млн.) щодня, або майже щодня.

Загальна кількість абонентів Інтернету в Україні поступово зростає, наприклад в 2012 році в порівнянні з 2011 роком кількість користувачів мережі Інтернету збільшилась на 30% і склала 4,64 млн. осіб, при цьому понад 4,2 млн. з них склали домашні абоненти. Також можна сказати, що більше половини користувачів мережі Інтернету є населення у віці до 45 років. У 2012 році найбільшу кількість користувачів мережі Інтернету склали чоловіки 53%, а жінки – 47%. Щодо поділу населення за родом діяльності, можна сказати, що найбільшу частину користувачів Інтернету складають люди, які працюють (62%), інша категорія – це населення, яке навчається – 15%, ще 9 % користувачів є домогосподарками, а найменшу частину користувачів займають пенсіонери (6%). В порівнянні з Росією, у 2011 році частка користувачів мережі Інтернету налічувала 56,8%, а в Україні лише 50%, це свідчить що Україна має велике відставання у користуванні мережею Інтернету.

Важливим ресурсним показником розвитку інформаційного суспільства вважається чисельність кадрів, зайнятих у сфері досліджень і розробок. Як і у попередні роки, у 2011 та 2012 рр. продовжувалась тенденція скорочення загальної чисельності працівників організацій, які виконували наукові та науково-технічні роботи, але чисельність фахівців з науковими ступеннями докторів і кандидатів наук (у т.ч. жінок) практично не змінюється, що свідчить про тенденцію збереження інтелектуальної складової наукових кадрів.

Щодо спроможності населення оплачувати потрібну їм інформацію, автором було проведено анкетування деяких респондентів, яке показало що населення України готове і має бажання збільшувати свої знання, удосконалювати свої навички праці, але не за власні кошти. Разом з цим невелика кількість населення (48%) готові витратити кошти за отриману ними інформацію в розмірі від 50 грн., 22% опитуваних готові сплатити до 100 грн. і 20% – до 200 грн. Такі дані свідчать, що населення готове до самостійної сплати за отриману ними інформацію, але на сьогодні, коли країна переживає економічну кризу, вони не мають можливості оплачувати цей вид послуг [7].

Проблеми формування інформаційного суспільства в Україні, по суті, мають багато спільного з аналогічними процесами в інших країнах, що пояснюється швидким поширенням новітніх ІТ, глобалізацією світових інформаційно-технологічних ринків. Розходження пов'язані з недостатньо розвиненою інформаційною інфраструктурою і загальним перехідним станом економіки й суспільства в цілому, а також з дефіцитом послідовності і системності заходів, спрямованих на побудову інформаційного суспільства й удосконалення управління інформаційними ресурсами на державному рівні.

Висновки з проведеного дослідження. Розвиток інформаційного суспільства в Україні має велике значення для подальшої інтеграції країни в глобальне інформаційне суспільство. Використання новітньої цифрової технології призводить не тільки до стимулювання розвитку інформаційного суспільства, а й забезпечує реалізацію економічних, соціальних і культурних переваг. Тому, дослідивши сутність розвитку даного суспільства, можна сказати, що інформаційне суспільство є поштовхом до розробки нових інформаційних, виробничих і економічних форм, які допоможуть покращити взагалі розвиток країни в усіх її аспектах. Проаналізувавши проблеми розвитку інформаційного суспільства можливо виокремити такі негативні явища, які гальмують розвиток «інформаційного суспільства» в Україні: низькі темпи розвитку (нижчі середньосвітових) і, відповідно, низькі рейтинги України у міжнародних порівняннях; відсутність системної, багаторівневої, нормативно підкріпленої, базованої на певній ідеології та стратегії державної політики в інформаційно-комунікаційній сфері; значний дисбаланс аудиторії Інтернету за регіональними, віковими та майновими ознаками; низький розвиток швидкісних мереж доступу до Інтернету; дефіцит

кваліфікованих кадрів, внаслідок відтоку талановитої молоді у комерційні структури та у тіньовий, орієнтований на експорт бізнес розробки програмного забезпечення [8].

Бібліографічний список

1. Machlup F. Production and Distribution of Knowledge in the United States / F. Machlup. – Princeton, 2000. – 457 p.
2. Masuda Y. The Information Society as Post-Industrial Society / Y. Masuda. – World Future Society, 1981. – 171 p.
3. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nkrz.gov.ua/uk/1324628380/1337763264/>. – Назва з екрану.
4. Передумови становлення інформаційного суспільства в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://basicgroup.com.ua/press_centre_publications_information_society_development_in_ukraine. – Назва з екрану.
5. Коваленко С. Ю. Характерні риси та проблеми розвитку інформаційного суспільства / С. Ю. Коваленко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvek/2008_4/8.pdf. – Назва з екрану.
6. Аналіз Інтернет аудиторії України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.inau.org.ua/252.3286.0.0.1.0.phtml>. – Назва з екрану.
7. Дворнік М. О. Визначення інформаційних потреб населення та рівня їх задоволення / М. О. Дворнік // Бізнес Інформ. – 2012. – № 9. – С. 338-341.
8. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-p>. – Назва з екрану.

Анотація

Стаття присвячена вивченню та дослідженню сутності та проблем розвитку інформаційного суспільства, в якому головну роль відіграють інформація та знання населення, які в свою чергу є основними робочими ресурсами країни. На основі докладного вивчення існуючих визначень різних дослідників запропоновано авторський варіант сутності розвитку інформаційного суспільства. Проведено порівняльний аналіз стану та проблем розвитку інформаційного суспільства в Україні та Росії, на основі чого розроблено класифікацію проблем, з якими стикаються країни в цей період.

Ключові слова: інформаційне суспільство, інформація, знання, інформаційно-телекомунікаційна інфраструктура, інформаційна культура.

Аннотация

Статья посвящена изучению и исследованию сущности и проблем развития информационного общества, в котором главную роль играют информация и знания населения, которые в свою очередь являются основными рабочими ресурсами страны. На основе детального изучения существующих определений различных исследователей предложен авторский вариант сущности развития информационного общества. Проведен сравнительный анализ состояния и проблем развития информационного общества в Украине и России, на основе чего разработана классификация проблем, с которыми сталкиваются страны в этот период.

Ключевые слова: информационное общество, информация, знания, информационно-телекоммуникационная инфраструктура, информационная культура.

Annotation

This article is devoted to the study and research of the nature and problems of development of information society in which the main role is played by information and knowledge of the population, which in turn are the main working resources. Based on a detailed study of the existing definitions of various researchers suggested author's option of the essence of the Information Society. Conducted comparative analysis of the status and problems of development of information society in Ukraine and Russia, based on which the classification of the problems faced by the country during this period.

Key words: information society, information, knowledge, information and telecommunications infrastructure, information culture.